

”Jag är den jag var då – det är förutsättningarna som har förändrats”

– en postkolonial feministisk studie utav invandrarkvinnors
berättelser om identitetskonstruktion och förändring

Abstract

Postcolonial feminist theory says that one's identity is constructed by several factors, not only gender but even culture, ethnicity and class imbedded in the social context. This paper examines what happens to women's identities if the social context changes. Does an identity shift occur? By interviewing five women from Bosnia-Herzegovina I try to understand the affects migration has on women's identity. Postcolonial feminist theory says that our identities are constantly changing, as their constructing factors. These factors, as well as our identities, are affected and created from inside and outside of our group of belonging. Hence, identification by other as well as self identification creates our identities. I found that the Bosnian women that I interviewed in many ways changed the way in which they perceive themselves and their reality because of the changed social context. In other ways though, they tried to remain the same, holding on to what they call a Bosnian identity. Because of this I believe that we can't talk about an identity shift since the change in their identities hasn't been that drastic. But nevertheless there has been an important change which confirms the postcolonial feminist theories about fluctuating identity.

Keyfactors: class, culture, ethnicity, identity construction, identity shift, migrated women, narrative analysis, postcolonial feminist theory

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Disposition	2
2	Teori	4
2.1	Feminismen	4
2.2	Postkolonial teori.....	5
2.3	Postkolonial feministisk teori.....	6
2.4	Identitetskonstruktion.....	7
3	Metodologiska överväganden	10
3.1	Narrativ analys	10
3.1.1	Metafaktorer	11
3.2	Material – intervjuer.....	12
4	Analys	14
4.1	Genus.....	14
4.2	Kultur och etnicitet.....	17
4.3	Klass	20
4.4	Diskussion	23
5	Slutsats	25
6	Litteratur:	27
6.1	Intervjuer:	28
7	Bilaga 1	30
7.1	De intervjufrågor som användes som underlag i intervjuerna:	30

1 Inledning

Jag kom till Sverige sex år gammal i en blå ullkappa. Sen dess har jag byggt ett liv här med allt vad det innebär. Fastän mitt liv i Bosnien och Hercegovina endast är en abstrakt dröm i mitt minne, har jag lättare för att kalla mig själv bosnier än svensk. De flesta dagar dock, är jag inget utav det. Vad är det i mig som är bosniskt och hur mycket av detta kommer från mitt liv där och hur mycket har tillkommit under mitt liv i Sverige? Trots att jag växt upp med mestadels svenska kompisar och varit väldigt engagerad i det svenska samhället, räcker det att mina föräldrar uppmanade oss att prata bosniska hemma för att jag ska vara mera bosnisk än svensk?

Identiteter är väldigt abstrakta konstitutioner, ibland är de endast känslor. Men självklart finns det faktorer som formar identiteter mer eller mindre. Identitetsforskning sätts på sin spets när det kommer till människor som flyttar från sin sociala kontext till en annan. Det är först då många av de identitetskonstruerande faktorerna blir tydliga och hur stor deras påverkan är. Först när de förändras.

1.1 Syfte och frågeställning

Immigrationspolitik är en väldigt aktuell fråga i vår allt mer globaliserade värld. Invandring är en stor utmaning för samhället, för individen och politiken. Förutom praktiska politiska åtgärder och reformer som invandringen ger upphov till, väcker den essentiella frågor om individens identitet och ifrågasätter definitioner av kultur, nation, etnicitet och klasstillhörighet. Identitetspolitik får en helt annan dimension i och med migration eftersom processen rubbar alla de faktorer kända för att bidra till att skapa en identitet hos individen och den grupp han/hon tillhör. En identitetsskapande faktor som dock ofta förbises i diskussionen är könstillhörigheten. Inom den feministiska diskursen har kvinnor fram till nyligen klumpats ihop till en essentiell föreställning av kvinnan och alla kvinnors systemskap. Kvinnan kontrasterades mot den överlägsna mannen istället för att även kontrasteras mot andra kvinnor (Anthias & Yuval-Davis 1992, s 96).

Vad det innebär att vara ”kvinna” skiljer sig mellan olika kulturer och geografiska platser. En kvinnas identitet påverkas liksom mannens av yttre faktorer och är ett mycket mer komplicerat och diversifierat fenomen än vad som kan förklaras genom en essentiell uppfattning av kvinnans väsen. ”Kvinnor” är inte en singular kategori. Vårt kön är skapat och representerat olika beroende på vår lokalisering i den globala maktrelationen (Brah 1996, s 102).

Paulina de los Reyes skriver att synen på invandrare i Sverige fram tills nyligen varit könlöst. ”Kvinnor” var svenska kvinnor och ”invandrare” var antingen invandrar mannen eller ett könlöst kollektiv. I och med ett skifte av genusnormerna i samhället kom dock *invandrarkvinnan* att gå från ”det osynliga och avvikande” till ”det traditionella och förlägna”. Mycket av detta beror på att invandrarkvinnor i större grad tog över lågstatusyrken från svenska kvinnor. Det finns fortfarande idag oro i det svenska samhället över *invandrarkvinnans* utanförskap, att hon som är så präglad av traditionella könsroller och förtryck inte ska kunna komma in i det svenska samhället och förstå värdet utav jämställdhet. Men vem är denna *invandrarkvinna* egentligen?

Denna uppsats syftar till att ta reda på vad som händer med den kvinnliga identiteten när sociala identitetsskapande faktorer byts ut, genom migration till ett annat land. Vad sker när kvinnor plockas ut ur den sociala kontext som format deras identitet? Jag tänker genom djupintervjuer av medelålders kvinnor från Bosnien-Hercegovina ta reda på hur deras identitet påverkats av migration till Sverige. Hur deras självuppfattning av de själva som kvinnor förändrats, om deras ställning i den offentliga och privata sfären påverkats och hur? Genom detta vill jag bidra till att besvara en större mera övergripande fråga om geografisk migration orsakar ett identitetsskifte?

Uppsatsens frågeställning lyder således:

Har bosniska kvinnors förflyttning till Sverige medfört en förändrad självuppfattning, ett identitetsskifte som kan ses genom de fyra, enligt postkolonial feministisk teori, identitetskonstruerande faktorerna; genus, kultur, etnicitet och klass?

Jag har valt att tala med bosniska kvinnor i Sverige av flera anledningar. För det första anser jag att skillnaderna mellan den svenska och den bosniska sociala kontexten inte är så stor då båda länderna delar Europas gemensamma historia och ligger geografiskt nära. Så trots att länderna skiljer sig på kulturella och traditionella grunder så som till exempel religion, anser jag att det finns en möjlighet för bosnier att ta till sig den svenska sociala kontexten. För det andra tänker jag fokusera på kvinnor som kom till Sverige på grund av kriget i Bosnien under 1990-talet. Detta anser jag ger en intressant inblick i integrationsproblematiken eftersom detta inte rör sig om frivillig invandring.

En slutlig men viktig del i detta val är att jag själv är från Bosnien, detta ger mig en inblick i det bosniska samhället, alltså den sociala kontext dessa kvinnor kommer ifrån. Dessutom har jag språkkunskaperna vilket tillåter mig att hålla intervjuerna på bosniska. Samt ett väldigt engagemang för dessa frågor.

1.2 Disposition

I de avsnitt som följer tänker jag först och främst gå igenom teori och metod mer omfattande för att sedan knyta samman de båda i analysen.

Den teoretiska delen inleds med klargörande av feministisk och postkolonial teori för att sedan mer omfattande förklara postkolonial feministisk teori som är

den teori jag tänker använda mig utav. Kapitlet avslutas med en översikt över, enligt postkolonial feministisk teori, identitetskonstruerande faktorer som kommer att fungera som analysverktyg. Detta följs utav mina metodologiska överväganden där narrativ analys presenteras och förklaras som den metod jag använder mig utav i analysen. De analysfaktorer som är tagna ur postkolonial feministisk teori operationaliseras som metafaktorer. De metodologiska övervägandena avslutas med presentation av materialet. Därefter kommer analysen av primärmaterialet utifrån postkolonial feministisk teorins identitetskonstruerande faktorer. Till sist följer en sammanfattning/slutsatts utav uppsatsen. Längst bak bifogas de intervjufrågor primärmaterialet baserats på.

2 Teori

I uppsatsen kommer postkolonial feministisk teori att användas eftersom jag anser att teorin lyfter fram mycket av den problematik som innefattar invandrarkvinnors identitet. Det vill säga dess mångsidighet samt ständiga ombytlighet.

Genom analysen av kvinnornas berättelser har begreppet ”identitet” på många sätt blivit relativt. Fastän jag i botten ifrågasätter om det sker ett identitetsskifte då en individ förflyttas från en social kontext till en annan så spelar begreppet ”identitet” en väldigt liten roll i kvinnornas berättelser. Själva begreppet i sig är väldigt abstrakt, svårdefinierbart och svåroperationaliserat. Istället talas det om faktorer som inom postkolonial feminism ses som identitetskonstruerande. Berättelsernas likheter och skillnader hamnar i fokus samt vilken roll faktorer så som klass, genus, etnicitet och kultur spelar i dessa? Som introduktion till min egna teoretiska positionering inom postkolonial feministisk teori ska jag i början av detta kapitel tala kort om feminismen samt om postkolonialismen som teorier och sedan gå djupare in i den postkoloniala feministiska teorin och de analysverktyg som ligger i grunden för den här uppsatsen.

2.1 Feminismen

Feminismen har inte växt ur den sociala vetenskapen utan har sitt ursprung utanför den akademiska sfären som en ideologi av en kritiserande och missanpassad social rörelse. Dennes infiltrering in i den sociala och politiska vetenskapen har varit partiell och selektiv. Fortfarande idag finns det en märkbar klyfta mellan feminismen utanför och inom akademien (Randall, 2002, s.109). Feminismen täcker en stor mångfald av övertygelser, praxis och politiska åsikter som sammanfaller och interageras med andra övertygelser, praxis och politiska åsikter. Detta gör det svårt att generalisera om feminismen som enhetlig strömning eftersom det alltid kommer att finnas inriktningar som inte passar in i, eller inte vill passa in i ramen för generaliseringen (Ramazanoglu & Holland 2002, s.5).

Det varierar ständigt vad man väljer att belysa då man ställer de olika kategorierna mot varandra, d v s om det är skillnaderna eller de gemensamma dragen som får uppmärksamhet (Freedman 2003, s.13). Självklart ger inte dessa kategoriseringar rättvisa åt feminismens komplexitet. Dessa försök att generalisera försvåras ytterligare av den globala aspekten och skillnaderna mellan olika länder men även inom feminismen och de olika kategorierna i sig (Jindy Pettman, 2001, s.673).

På senare tid har feminismen mer och mer konfronterats med den största problematik som teorin ställts inför; skillnaderna mellan kvinnor. Bland dessa skillnader betonas faktorer så som etnicitet, klass, sexuell läggning, kultur med mera. Längre har dessa skillnader ignorerats i syfte att formulera gemensamma erfarenheter, gemensamma förtryck och genom detta gemensamma strategier för att övervinna dessa förtryck. (Freedman 2003, s 113). Förtrycket ansågs vara en fixerad verklighet till för att avslöjas och på det sätt förändras, snarare än en, genom diskussion och praktik, ständigt föränderlig verklighet. Olikheter mellan kvinnor förvisades till obetydliga faktorer i en större kamp delad av alla kvinnor. Mycket av den uppmärksamhet som denna problematik fått inom ämnet på sistone har resulterat i försök att skapa essentiella kategorier av skillnader istället för att motverka essentialism. Man ställer svarta kvinnor mot vita kvinnor, medelklass kvinnor mot arbetarklass kvinnor, västerländska kvinnor mot tredjevärldens kvinnor med mera. Inom dessa grupper fortsätter idén om en homogen och fixerad verklighet, i behov av att upptäckas, att verka. Denna identitetspolitik tenderar att homogenisera sociala grupper och kategorier genom att undvika och förneka gränsöverskridningar mellan identiteter samt makt- och intresseskillnader inom grupperna (Yuval-Davis 1997, s 119).

2.2 Postkolonial teori

Postkolonialism har länge varit en väldigt viktig inriktning inom många vetenskaper så som kulturvetenskap och antropologi med grund i litteratur och orala berättelser från Afrika, Väst Kariberna och Indien. Där knöts frågor om etnicitet, ras, kultur och migration samman med påverkan av koloniserings kapitalism (Ali 2007, s 199). På senare år har disciplinen även letat sig in i internationella relationer och världspolitik. Som med många andra post-discipliner är namnet ofta missvisande. Kolonialism i sin juridiska mening kanske är över, betydelsen och påverkan av detta ägnar sig många forskaren inom disciplinen att kartlägga. Men många postkolonialister ägnar sig även åt att betona kolonialismens fortsatta verkan och uthärdighet inom världspolitik (Smith & Owens 2005, s 288).

Postkolonialismen är en disciplin som gärna använder sig utav narrativ i sin olika form. Det är inom historien, som berättelse, som grunden för den moderna västerländska identiteten ligger. I denna framgångssaga finns en markerad distinktion mellan det europeiska folket och dess utvecklingspotential samt "de andra". De andra kulturerna, den andra världen som står utanför denna civiliserade utvecklingsprocess (Johansson 2005, s 67). Det är häri idén om hur kulturen föder imperialismen finner sin mark. När "postkolonial-" bifogas framför ett vetenskapligt område så som antropologi, tenderar detta att innebära att analysen är kritisk mot den moderna redogörelsen av historiska relationer mellan kolonisatörerna och de koloniserade, mot eurocentrismen (Ali 2007, s 199).

De postkoloniala perspektiven har till stor del vuxit ur det koloniserade Tredje världen samt ur diskurser formade av minoriteter som konstruerats genom den

geopolitiska uppdelningen av öst och väst, nord och syd. Teorin har haft stor betydelse i förståelsen av identitetsskapande, nationell tillhörighet och segregeringsmönster i det nutida samhället. Den har även belyst den historiska kontinuiteten av skapande av rasmässig och etnisk diskriminering och hur de maktmönstren som skapades under kolonialismen återskapas ständigt i den nya globala världsordningen (Smith & Owens 2005, s 289-290, Johansson 2005, s 68).

2.3 Postkolonial feministisk teori

Postkoloniala feminister arbetar i enlighet med postkolonialismen med att korsa olika identitetsfaktorer med varandra på en global skala och belysa den historiska kontinuiteten av rasmässig och etnisk diskriminering. Däremot inkluderar de även genus som den faktor de ofta anser förbises i den här diskussionen. Postkoloniala feminister tittar på genuseffekterna av transnationella kulturer och den orättvisa fördelningen av arbete i den globala ekonomin. Enligt dem räcker det inte med att män och kvinnor i västdemokratier är jämlika, det undviker faktum att fattiga kvinnor i den globala södern hålls underlägsna den globala ekonomiska ordningen. Kort sagt erkänner man att de problem feminister i väst är upptagna med inte är av samma vikt för kvinnor i andra delar av världen (Smith & Owens 2005, s 284, Ali 2007, s 196). Genom att tilldela kvinnor en gemensam kvinnlig essens, tilldelar man de även en gemensam kamp att utkämpa. Postkoloniala feminister menar att genusaspekten måste kombineras med andra sociala faktorer så som etnicitet och klass för att varje enskild kvinna ska ha möjlighet att definiera sin kamp (Anthias 2000, s 16, Yuval-Davis 1997, s 119).

Postkoloniala feminister menar att liberala feminister och andra har undvikit att ta hänsyn till kvinnors intressen och identitetens mångsidighet i andra delar av världen. Istället för att lyssna på kvinnor i den ”globala södern” talar man åt deras vägnar. Detta anser de är en form av kulturell imperialism (Smith & Owens, 2001, s 284). Man talar även om genus och kvinnans identitet som något ständigt föränderligt. Det finns ingen kvinnlig essens som existerar bortom sociala konstruktioner (Freedman 2003, s 126).

Skillnaden mellan postkolonial feministisk teori och postkolonial teori är att forskare inom den senare ofta missar att problematisera kring kön. Inom feministiskt postkolonialt tänkandet har begrepp som dubbel kolonisering myntats. Det refererar både till koloniserarens och till befrielseörelsers manscentrerade framställningar av kön (Mohanty 2006, s 11). Gayatri C. Spivak (i Johansson 2005, s 73) är en av de ledande forskarna inom postkolonial feminism. Hon menar att vita feminister, genom att inte erkänna ras/eticitet som en grund för förtryck, inte erkänner sina egna privilegier som vita. Enligt Spivaks forskning kan man i såväl koloniala som postkoloniala diskurser se hur en individs ras/eticitet går före könstillhörigheten. Både den infödda mannen och kvinnan i Asien, Afrika och Sydamerika framställs klart underlägsna den europeiska kvinnan. Vita västerländska feminister som hävdar att det finns en kvinnlig essens och en

gemensam kvinnlig kamp osynliggör variationer mellan kvinnor. Genom detta anklagas de utföra precis det de kämpar emot; skapar en berättelse med den vita kvinnan som norm och hennes kamp i centrum.

Denna problematik eskalerar när det kommer till migration och kvinnor som tas ur en social kontext och placeras i en ny. Identiteten och de identitetskonstruerande faktorerna blir här väldigt tydliga. Här nedan följer ett stycke som tar upp denna problematik och just vikten av korsningen av faktorer så som etnicitet, kultur och klass med genus, som postkoloniala feminister behandlar.

Migration är både en flykt från hemlandet samt en jakt på en bättre framtid, ett bättre hem och ibland även ett bättre hemland. Floya Anthias beskriver denna förflyttning som ”metaforer av hemmet”. En fysisk och geografisk förflyttning av hemmet, relationen mellan det gamla och nya samt den inverkan som de symboliska identitetskiftningarna har på en kvinna (Anthias 2000, s 15). Familjen, inom hemmet, är en enhet av kulturell reproduktion och överföring och kvinnor inom familjen har en central roll i detta. En del i detta är överföringen och reproduktionen av sociala genusrelationer (Anthias 2000, s 16). Man tittar på migration genom en trefaldig placering av de sociala aktörerna. Alltså kan man även säga att det finns tre konstruktioner av sociala genusrelationer att ta hänsyn till när man pratar om invandrarkvinnor; inom hemlandet, inom den dominerande gruppen inom staten och inom den egna etniska gruppen (Anthias 2000, s 18). Det är svårt att tala om kvinnor som grupp eftersom deras erfarenheter och handlingar är individuella. Även om de kanske befinner sig i samma samhälle, i samma kontext så har de olika bakgrund. Forskning kring migration har oftast endast fokuserats på mannen, i de fall där kvinnorna presenterats har det varit i beroendeställning gentemot mannen. Så även om det är viktigt att inte endast titta på kvinnor som en generell grupp är det väldigt viktigt att lyfta fram genus som en faktor i den socialiseringsprocess migration medför (Anthias 2000, s 17).

Jag tänker använda mig av den postkoloniala feministiska teorin i min analys av de berättelser som utgör min empiriska undersökning. Analysen kommer att grunda sig i den problematiken som teorin behandlar gällande mångsidigheten kring kvinnors identitet. Genom deras berättelser ska jag titta på hur dessa kvinnors självuppfattning förändrats och undersöka om vi kan tala om ett identitetsskifte.

2.4 Identitetskonstruktion

Eftersom denna uppsats i grunden handlar om identitetskonstruktioner tänker jag här kort ta upp hur andra forskare behandlat begreppet samt kort sammanfatta den teoretiska definitionen som jag tänker använda mig utav, nämligen den postkolonial feministiska.

Många forskare tror att konceptet identitet är förankrad i konceptet *kultur* och att de båda samtidigt är svårdefinierbara. Vår identitet, det som vi uppfattar som "jag" och "mig" förändras dagligen, beroende på de situationer vi befinner oss i. Fastän detta är fallet finns det något inom oss och inom andra som vi uppfattar som verkligt och konkret. Det är denna paradox som gör identiteten ombytlig och svår att definiera. Identiteten vilar på en grund av hur vi uppfattar oss själva samt hur vi uppfattas inom och genom den kulturella gemenskap vi anser oss tillhöra. Identiteten blir vår plats i verkligheten, en verklighet som är socialt konstruerad och samtidigt individuellt upplevd (Brah 1996, s 20). Identiteten är subjektiv och samtidigt social, den skapas inom och genom kulturen. Därför är det inte konstigt att identitet och kultur är två sammanlänkade koncept (Brah 1996, s 21). En del utav identitetskonstruktionen genom och inom kultur är konstruktionen av genus. Genusroller och dess relationer bildar kulturens essens. Här inkluderas vikten av konstruktionen av "hemmet", relationer mellan vuxna och mellan barn och vuxna inom familjen. Det är inom familjen, inom hemmet som hela världssynen formas, naturaliseras och reproduceras. Men denna världssyn, som genusrollerna är konstruerade genom, måste som kulturen ses som en ständigt föränderlig process. Olika positioneringar, socialt och geografiskt, påverkar hur kulturen används både inom och utanför gruppen vilket medför transformation utav bland annat genusrollerna och därigenom identiteten (Yuval-Davis 1997, s 43). Man kan säga att identiteten kommer ur behovet att tillhöra. Ens egen identitet är i nära koppling till den gruppidentitet man tillhör. Men hur är den egna gruppen konstruerad och vad särskiljer en grupp från en annan? Nationalistiska ideologier talar ofta om vikten av samma ursprung. En person föds in i kollektivet och därigenom en förutbestämd identitet. På det här sättet blir nationen gruppens naturliga avgränsning av kollektivet (Yuval-Davis 1997, s 26).

Uppfattningen av identitet som något ständigt ombytligt är viktig och väldigt relevant i diskussionen om *invandrarkvinnors* identitetsskifte. Frågor kring identitet är nära sammanlänkade med frågor om upplevelser, subjektivitet och sociala relationer. Dessa erfarenheter är subjektiva och en del av den process som krävs för att skapa sig en uppfattning om världen. Avtar Brah (1996, s 123-124) menar att det är denna osäkra och paradoxala natur av denna ständiga process som upplevs som identitet. Alltså är identiteter aldrig fixerade, förutbestämda eller singulära utan ständigt ombytliga processer. Men identiteter antar även vissa specifika mönster då satta i kontrast till särskilda personliga, sociala och historiska omständigheter. Identiteter blir således de processer som ger subjektivitetens motsägelse och ostabilitet en kontinuitet och stabilitet, en kärna.

En positionering är en kategori eller en identitet som tillskrivs individen genom diskursen, och som individen aldrig undkommer ifrån men kan förhålla sig till på olika sätt (Burr 2003). Vid positionering är skillnaderna mellan individen och gruppen väldigt otydliga. Gruppen är av stor betydelse, den kollektiva upplevelsen och erfarenheten präglar ju individen och dens identitet. Självklart finns det negativa aspekter av att gruppera människor vilket kan jämföras med den tidigare

grupperingen av kvinnor inom feministisk teori. Men genom fragmentering av grupperna och erkännandet av problemet kan man komma runt det. Man behöver inte klargöra spänningarna mellan individ och grupp utan kan låta det vara olöst (Yuval-Davis & Stoetzler 2002, s 318). I den här uppsatsen kommer jag att använda mig utav begreppet *invandrarkvinnan* för att positionera dessa kvinnor i förhållande till det svenska samhället. Jag är medveten om att detta är problematiskt då det betecknar en väldigt heterogen grupp. Men begreppet har blivit en allt mer etablerad förklaring till skillnader bland människors ställning i det svenska samhället och *invandrarkvinnan* en av samhällets givna identitet. Detta anser jag gör det ofrånkomligt att inkludera grupperingen i min analys (de los Reyes 2006, s 30).

3 Metodologiska överväganden

Uppsatsens metodologiska del kommer att bestå utav narrativ analys av fem kvinnors berättelser. Uppsatsen vilar på en hermeneutisk grund där jag som forskare har med mig personliga erfarenheter om ämnet i bagaget. Hermeneutiken menar att det föreligger enhetlighet mellan personlighet och vetenskap på alla nivåer i forskningsprocessen och att det därför är omöjligt att särskilja de två. Personliga erfarenheter anses tvärtom vara en styrka för forskaren. Däremot innebär detta förhållningssätt en medvetenhet kring att de resultat som nås genom analysen varierar beroende på forskaren och hans personliga inverkan på materialet. Till exempel genom forskarens inverkan på intervjupersoner och dess personliga tolkning av deras svar, kan materialet variera beroende på forskare (Lundquist 1993, s 45-46). Detta är något som det talas om inom narrativ metod. Tolkningen av berättelsen ligger i fokus men med en ständigt medveten relativitet (Johansson 2005, s 27).

3.1 Narrativ analys

Kärnan i narrativ metod är dess tolkande karaktär. Att systematiskt tolka andra människors tolkningar av sig själva och sin sociala värld. Detta gör metoden lämpad för studier av identitet och subjektivitet eftersom detta förhållningssätt sätter mänskligt handlande och fantasi i fokus. Man vad är då narrativ? *Narrativ är en subjektiv berättelse som ger forskaren förståelse för hur berättaren vid en specifik tid och rum uppfattar sin verklighet och sig själv inom den* (Anthias 2002, s 501, Patterson & Monroe 1998, s 315).

Det är på senare tid som narrativitet börjat inkluderas som en seriös analytisk form att använda sig utav inom samhällsvetenskaperna. Från att berättelserna har varit historikerns verktyg har andra discipliner så som feminismen omdefinierat begreppet (Somers 1994, s 606). För samhällsorienterade forskare kan metoden användas för att undersöka vad berättelserna avslöjar om socialt liv. Till exempel lämpar det sig för att undersöka könsojämlikhet och andra praktiker av makt. Narrativ metod och analys vilar på en hermeneutisk grund. Hermeneutik står för tolkningslära och är en metod för att tolka mening. I narrativ metod utgår man alltså ifrån att det inte finns en sann tolkning av berättelser, en sann mening. Istället anser man att tolkning består av komplexa meningssammanhang med oändliga betydelser. För samhällsvetare handlar det oftast om att tolka mening som uppkommer i direkta sociala samspel (Johansson 2005, s 27, Lundquist 1993,

s 42 fig.3). Narrativ metod kan vara den mest åtkomliga metoden för forskare som är intresserade av hur individer uppfattar och förstår deras plats i världen och deras tillhörighet. En del av detta är det som kallas för *lokaliserings narrativ*. Liv kan förstås genom berättelser om självet och därigenom kan identiteten ses som konstruerad inom och genom berättelsen (Anthias 2002, s 498). Narrativ är en berättelse, lokaliserings narrativ berättar hur vi placerar oss själva inom olika sociala kategorier så som genus, klass, etnicitet och kultur i specifikt tid och rum. Ett narrativ är också en berättelse både om vem och vad vi identifierar oss själva med samt en berättelse om våra och andras handlingar och hur vi förhåller oss till dessa. Vår lokalisering finns invävd i olika berättelser, man kan säga att alla berättelser om en persons plats i det stora hela är berättelser om lokalisering. Men lokaliseringsnarrativ är också narrativ om förflyttning och omlokalisering, speciellt när det handlar om migration och etnicitet där omlokalisering sker på olika nivåer; strukturell, kulturell och personlig. Dessa narrativ blir ännu mer komplexa i och med diasporagrupper, grupper som förflyttats permanent ur sin egen sociala kontext. Därför är det dessutom svårt att tala om invandrades identitet eftersom dessa är i ständig ombytlighet genom tid, rum och process. Dessa lokaliseringar är inte endast fysiska utan även starkt inflytelserika och identitetskonstruerande (Anthias 2002, s 498-499). Detta kan knytas samman till Yuval-Davis uppfattning kring narrativ och identitet. Hon menar att identiteter *är* narrativ, berättelser människor berättar om sig själva och andra om vilka de är och vilka de inte är. I grunden handlar det om tillhörighet och att finna sin plats bortom gränserna (Andrews 2007, s 9).

Inom postkolonial feministisk teori spelar narrativ en stor roll. Teorin kritiserar andra feministiska discipliner för kulturimperialism genom att västerländska forskare tar på sig rollen att konstruera en gemensam berättelse för alla kvinnor. Istället försöker man skapa små lokala narrativ om vad det är att vara kvinna, att låta kvinnor med olika historiska, kulturella och geografiska utgångspunkter själva konstruera sin berättelse (Johansson 2005, s 74).

3.1.1 Metafaktorer

I min analys av de fem kvinnornas berättelser tänker jag utgå ifrån fyra faktorer som inom postkolonial feministisk teori utgör huvuddelen av identitetskonstruktionen.

Postkolonial feministisk teori kritiserar grupperingen av kvinnor endast baserat på kön. Teorin menar att det finns faktorer som är identitetsbyggande och som därigenom särskiljer kvinnor och deras väsentliga kamp som genus (sexualitet), klass, kultur och etnicitet (Freedman 2003, s 113). Jag anser att dessa faktorer är alla väldigt abstrakta och relativt otillgängliga i människors berättelser om sig själva. För att underlätta analysen måste jag alltså definiera de delar av berättelsen som kan placeras under de olika faktorerna. Operationalisering är det forskningsmomentet då teorins begrepp formuleras så att de blir instrumentella vid urvalet av materialet. Alltså översätts teorin på sådant sätt att de aktuella

faktorerna går att identifiera i verkligheten (Lundquist 1993, s 99). Här följer de operationaliseringar jag tänker använda mig utav i denna uppsats baserade på genus, kultur, etnicitet och klass.

Genus: Yuval-Davis talar mycket om hur genuskonstruktionen vilar på konstruktionen av könsroller av olika slag och den kontext dessa frodas i. Hemmet spelar här en central roll liksom relationerna mellan man och kvinna (kvinna och kvinna/man och man) och mellan vuxna och barn. Det är inom familjen och hemmet som en hel världssyn skapas och ständigt reproduceras (Yuval-Davis 1997, s 43). Under denna faktor hamnar alltså kvinnornas berättelse om sig själva som moder, maka och kvinna och hur de uppfattar sin familj och sin egen roll inom den.

Etnicitet: En etnisk grupp är alltså en minoritetsgrupp inom en majoritetsgrupp. Den etniska gruppen definieras mer utav dens exkludering ur en majoritetsgrupp än dens definition och inkludering som grupp (Modood & Werbner 1997, s 12). Kulturen kan ses som en faktor som definierar en etnisk grupp men grupper som delar en liknande kultur kan likväl placera sig själva i olika etniska grupper. Kulturen är alltså inte den enda distinktionsfaktorn (Brah 1996, s 238). Modood (2007, s 99) talar om att kultur inte endast definieras av språk, vanor och religion. Kulturen definieras även av de faktorer som särskiljer den från andra kulturer. Yuval-Davis menar istället (1997, s 40) att kultur är det sätt som människor väljer att leva deras liv med olika normer, seder och bruk där religionstillhörighet kan spela en stor roll. Bosnien och Hercegovina är ett land präglad utav olika etniska grupper vilket innebär att kvinnorna varit grupperade inom hemlandet liksom idag i Sverige. Jag tänker behandla etnicitet och kultur tillsammans i analysen. Trots tydliga skillnader så korsas dessa två faktorer ofta, något man kan urskilja i kvinnornas berättelser. Under denna faktor i analysen kommer kvinnornas gruppering av sig själva att behandlas. Hur de uppfattade sin grupp i hemlandet och hur de grupperar sig idag inom majoritetsgruppen och inom sin egen etniska grupp. Samt hur pass de identifierar sig med sin nya och gamla nations- och kulturtillhörighet.

Klass: Klass är en placering av människor i samhället ofta med delade socioekonomiska förutsättningar. Postkoloniala feminister talar dessutom om klass positioneringar baserade på etniska ursprung. Genom att invandrare diskrimineras på bostads- och arbetsmarknaden tvingas de in i en låg socioekonomisk klass i samhället (Molina & de los Reyes 2006, s 296-298). Under denna faktor kommer kvinnornas syn på arbete och utbildning att behandlas samt på synen av deras plats som invandrare i samhället.

3.2 Material – intervjuer

Mitt syfte med den här uppsatsen är att få en inblick i bosniska kvinnors självbild och hur denna har förändrats av deras migration. Hur de uppfattade den sociala kontext som de växte upp i och hur de uppfattar den sociala kontext de nu lever i och var de befinner sig i kombinationen av dessa två. Jag tänker i den empiriska delen av denna uppsats använda mig utav intervjuer för att besvara min frågeställning det är detta som kommer att vara mitt primärmaterial. Genom olika

internationella föreningar i Skåne fann jag fem kvinnor att intervjua, samtliga mellan 40 och 55 år gamla. Denna åldersgrupp valdes för att kvinnorna ska ha haft en chans att etablera ett liv och en identitet i det bosniska samhället samt att de ska ha fått möjligheten att ta del av det svenska samhället genom till exempel arbete eller utbildningar. Antalet kvinnor bestämdes till fem på grund av att syftet är att ha djupgående intervjuer snarare än enkätundersökningar. Jag använder mig med andra ord av en kvalitativ metod vid insamlingen av material. Det finns inga givna svarsalternativ istället ligger fokus på samspelet mellan berättelse och tolkning. Det är avgörande för tolkningen och senare analysen att tillåta intervjupersonen fritt berätta om sina upplevelser och verklighetsbetraktningar med intervjufrågorna¹ endast som riktlinjer (Lundquist 1993, s 104).

I min analys utgår jag alltså från fem kvinnors berättelser om deras livsresa och vad den har gjort för deras självuppfattning. De kvinnor jag intervjuar är alla från Bosnien och Hercegovina, ett geografiskt litet land. Av de etniska grupperna som finns i landet hör alla dessa fem kvinnor till den bosniska gruppen. Kvinnorna är samtliga idag bosatta i södra Sverige. Kvinnorna har identitetsbyggande faktorer gemensamt så som etnicitet, kultur, genus och klass. Det är dessa faktorer som jag utgår ifrån i min analys utav deras berättelser. Uppsatsen ifrågasätter kvinnornas identitet, däremot är intervjufrågorna formade runt faktorer, både personliga och sociala, som formar ens identitet. Därmed ifrågasätts inte kvinnornas uppfattning om deras identitet konkret eftersom en sådan fråga kan kännas svåråtkomlig och svår att besvara. Begreppet "identitet" är ju trots allt väldigt relativt och svårdefinierbart. Istället frågar jag om deras uppväxt, vilka roller föräldrarna hade i hemmet, vilka normer som fanns i samhället, deras äktenskap, flykten, deras arbete, skillnaden på deras roll i den offentliga och den privata sfären med mera. Meningen är att deras identitet ska komma fram genom att prata om sina liv och deras upplevelser och uppfattningar (Anthias 2002, s 492) Tungvikten ligger på deras uppfattning av sina roller, sina identiteter och samhället runt omkring dem. Jag använder mig av narrativ metod eftersom jag vill lägga deras berättelser i fokus, deras verkligheter.

Som sekundärmaterial använder jag mig av forskare inom postkolonial feminism, multikulturalism och identitetskonstruktioner.

---

¹ Längst bak i *bilaga 1* bifogas de intervjufrågor som användes som riktlinjer under intervjuerna.

4 Analys

De fem intervjuade kvinnorna tilläts samtliga väldigt fritt tala om sitt liv i hemlandet Bosnien och Hercegovina, om flykten till Sverige, uppbyggnaden av ett nytt liv i Sverige med familj, utbildning och arbete. Deras berättelser visar hur de inom specifik tid och rum uppfattar sin verklighet och sig själva i den (Anthias 2002, s 501, Patterson & Monroe 1998 s 315). Därigenom uppfyller berättelserna kriterierna för att betecknas som narrativ. Genom deras berättelser kan man urskilja hur dessa kvinnor placerar sig själva i den svenska sociala kontexten samt hur denna särskiljer sig från den sociala kontext de växt upp i hemlandet Bosnien och Hercegovina. Då fokus i den här uppsatsen ligger på identitetskonstruktioner och ifrågasättandet av identitetskonstruktioner, tas i analysen nedan delar utav kvinnornas berättelser som belyser den problematiken den postkoloniala feministiska teorin behandlar. Analysen är uppdelad efter de identitetskonstruerande faktorerna teorin tar upp, därefter följer en diskussion om deras tydliga korsning. Analysen är uppdelad efter faktorerna genus, kultur och etnicitet och klass istället för de fem kvinnornas berättelser eftersom detta inte är en fallstudie av de olika subjektiva identiteterna. Uppsatsen ämnar istället undersöka samband i den postkoloniala feministiska identitetsdiskussionen där en viktig del är just subjektens identitetskonstruktion genom och inom den egna gruppen. Samtliga kvinnorna positioneras i samma etniska grupp, de kommer från Bosnien och Hercegovina där de grupperas som etniska muslimer. Nedan följer en analys utav kvinnornas identitetskonstruktioner och hur dessa har förändrats på grund av och efter flykten till Sverige.

4.1 Genus

Genusaspekten i de fem kvinnornas berättelser är väldigt tydlig. Deras roll som kvinna är ständigt närvarande. Även utan tydliga frågor om deras roll och identitet som kvinna kommer det tydligt fram i deras berättelser vad de anser viktigt och rätt. De könsroller de manifesterar genom deras berättelse är ibland väl invända och ibland väldigt klart uttryckta. Floya Anthias (2002, s 492) talar om problematiken att fråga personer om deras identitet, denna brukar oftast komma fram invävd i personens berättelse.

Det finns en medvetenhet över deras roll som kvinna som flera av dem är väldigt noga med att inte kritisera. Istället ställs denna i flera av kvinnornas berättelse i kontrast till svenska kvinnor på både gott och ont. Rollen uttrycker sig främst inom familjen, den sfär de värdesätter högst i sitt liv. Maken har en central

roll som stöttepelare, oavsett om man ser honom som en jämlike eller som ett överhuvud inom familjen. Det är väldigt viktigt för kvinnorna att hålla samman familjen, ta hand om barnen och stötta sin man. Äktenskapet är väldigt värdefullt.

Jag tror att de kvinnor som kom hit med sin man och sina barn oundvikligt fastnade i de genusroller de levde i, i hemlandet. Detta tror jag är väldigt vanligt och inte alls konstigt. Familjen är den sfär där dessa roller odlas och ständigt reproduceras (Werbner & Yuval-Davis 1999, s 14, Moller Okin 1999, s 18). För att förändra de roller man har inom en familj skulle kräva mycket utav kvinnan och mannen, samt att de kanske skulle förlora varandra då det inte längre skulle vara den relation de gick in i. I dessa kvinnors fall, då de bär med sig traditionella könsroller, skulle det innebära en förlorad maktposition från mannens sida (jmf. Brah 1996, s 76). Kvinna C talar om hur hennes och hennes mans relation förändrats vid ankomsten till Sverige. Det som skiftat dock är hans syn på deras relation och roller:

Kvinna C: Min man har blivit mycket mer konservativ än vad han var i Bosnien. Jag kunde alltid gå ut med mina kompisar och stanna hur länge jag ville ute utan att det fanns några som helst problem eller diskussioner. Men idag här i Sverige om jag ska gå ut så har han svårt för att acceptera det. Eftersom han har hört en massa om kvinnor här, hur de går ut och dansar utan sin man fastän de är gifta och då undrar han vad jag ska ut utan min man för. Jag önskar ju att han också skulle gå ut själv, med sina kompisar men han är inte sån. Vi kommer ju inte från en väldigt strikt patriarkal struktur, i Bosnien jobbade vi båda två och är akademiskt utbildade. Han har haft det mycket svårare än mig att komma in i det svenska samhället, att vänja sig vid ett liv här. Jag upplever även att det är så inom andra familjer, vi kvinnor är mer sociala och anpassningsbara än männen. Vad han anser att han förlorat här vet jag inte, sin manliga stolthet kanske. Min man kommer från en väldigt fin familj, barn till akademiker och ensam barn. Han fick allt han ville ha jämfört med mig som kommer från fattigare hem där vi var många syskon. På grund av detta hade man kunnat tro att han skulle anpassa sig bättre än mig. Men han har inte alls kunnat finna sig själv här.

Kvinna C talar just om en förändring av makens inställning. Fastän hon inte kräver mer utav deras relation än tidigare har han blivit mer osäker i sin roll. Fastän hon idag lever med den frihet hon alltid haft har hennes mans inställning förändrats eftersom han inte funnit samma trygghetsposition i det svenska samhället som i det bosniska. Kvinna D pratar om en annan förändring av hennes roll som kvinna inom sitt äktenskap och familj:

Kvinna D: I Bosnien behövde jag inte jobba, vi hade det bra ställt ändå. Jobb och utbildning var inget jag prioriterade framför min familj. Jag prioriterar inte mitt jobb och min utbildning framför min familj idag heller. Men jag insåg snabbt att det är det som värdesätts här i Sverige och att jag var tvungen att anpassa mig. Min man har stött mig väldigt mycket i detta. Samtidigt har jag jobbat väldigt aktivt med att låta honom behålla sin plats, sin roll som man i familjen. Att vara gift så länge som vi har är inget skämt, man måste jobba på det.

De kvinnor som kom hit med man och barn berättar i sina berättelser hur de försökt balansera de yttre förändringarna i sitt liv med den familjestruktur de alltid haft. Som man kan läsa i citaten ovan. Att hålla äktenskapet samman berättar alla varit en prioritet, då äktenskapet är något som värderas väldigt högt. Den

berättelse som avviker från de andra är kvinna A. Hon kom till Sverige ogift och är idag gift med en svensk man.

Kvinna A: Jag kom till Sverige ensam med min syster. Jag blev tillsammans med en svensk man relativt fort efter ankomsten. Våra familjer tyckte att det var mycket svårt i början. Mina föräldrar kunde fråga mig vad jag tyckte var för fel på bosniska män, som att det var så självklart. Till slut insåg de hur mycket vi älskar varandra och accepterade det. Men jag har nog svårt att tänka mig vara gift med en bosnisk man, det är mycket som inte passar mig i sättet man lever tillsammans på. Jag och min man är jämlika.

Detta är den enda kvinna som kom till Sverige utan man och barn eller sina egna föräldrar. Hon vill inte säga att hon hade det lättare som kom till Sverige utan sin familj, att ha med sig en familj kan vara ett enormt stöd tror hon vid en sådan sak som flykt. Däremot är hon inte främmande för tanken att familjen även kan vara den som bromsar en person från att hitta sig själv i det nya samhället. Jag anser det intressant just på dessa grunder att ställa kvinna A i förhållande till de andra kvinnorna. Jag menar inte att generalisera, men kanske kan det faktum att kvinna A kom hit själv förklara hennes inställning gentemot de traditionella familjekonstruktionerna, medan de andra kvinnorna tedde sig till tryggheten inom familjen.

Om behovet att tillhöra är det som styr oss och det vi värdesätter högst så krävs ingen större omedelbar förändring av kvinnor som förflyttas från sin sociala kontext i sällskap av sin familj. De har redan en grund att stå på, någonstans de tillhör. Kan det inte då tyckas viktigare att behålla detta när allt omkring en skiftar, än att anpassa sig helt efter andras förutsättningar? Förutbestämda könsroller är väldigt viktiga i konstruktionen av den kollektiva identiteten. Skapandet av den grupp man tillhör. Relationen mellan mannen och kvinnan är av primär vikt för reproduktionen av nationen och därför även fastställandet av gruppen. Den här nationalistiska och etniska synen på identiteter ger kvinnan rollen som reproduceraren av nationen och den egna gruppen (Yuval-Davis 1997, s 27). Denna syn förvisar kvinnan till den privata sfären och familjen. Familjen är en väldigt viktig plats där kulturen reproduceras. Att skapa ett hem innebär barnuppfostran, matlagning, umgänge mellan generationer, lek och utbildning (Yuval-Davis & Werbner 1999, s 14, Moller Okin 1999, s 18). Denna del av identitetskonstruktionen och självuppfattningen är något som tydligt framgick i alla intervjuerna; vikten av modersrollen och kvinnans plats i familjen och de uppostringar hon gör. I flera intervjuer knöts även denna roll direkt till nationen; den bosniska kvinnan som modern:

Kvinna E: Jag tror att vi bosniska kvinnor har en medfödd rot inom oss, att vi i första hand är mödrar. Alla kvinnor måste vara goda mödrar för att kunna vara goda kvinnor och tvärtom. Först måste vi vara goda mot vår man så att mannen ska vara god mot oss. Ur detta föds en harmoni och kärlek, när mannen och kvinnan är goda mot varandra. Sedan kommer barnen och väver samman den här kärleken som växer från att vara en tunn tråd till att vara en stark kedja. Det är kvinnan som är huvudpersonen i sammanhållandet av denna kärlek, hon som håller i kedjan.

Kvinna E i det här stycket tilldelar den bosniska kvinnan en essens, denna medfödda rot som gör henne i första hand till mor och fru. Kvinna E ser den här

delen av sig själv som något statiskt, något oföränderligt trots flykten och den totala förändringen av den sociala kontexten. Vidare i intervjun uttrycker hon sitt missnöje och sin besvikelse över bosniska kvinnor som inte tar vara på den här rollen. Svenska kvinnor saknar mycket av detta helt och hållet tror hon, här värdesätts inte barnen och äktenskapet på samma sätt. Sammanhållandet av familjen och rollen som en god mor är något som aktivt upprätthålls och värdesätts. Stolthet och tröst finns i att, trots allt det svåra man genomgått har man lyckats hålla samman familjen.

Jag tror att just dessa genusrelationer som beskrivs i början av det här avsnittet är väldigt djupt rotade i människor, genusrollen som är nära länkat till ens nationella och kulturella tillhörighet och identitet (Yuval-Davis 1997, s 43). Då man måste ofrivilligt lämna sitt land och det liv man levt finns det en trygghet i att upprätthålla dessa konstruerade genusroller och att värdera de högt i förhållande till det nya samhällets konstruerade genusroller (Sassens 1999, s 93). Här ser man hur tydligt olika identitetsfaktorer korsar och reproducerar varandra. Det är svårt att tala om en grupp konstruerade genusroller utan att tala om kultur och etnicitet.

4.2 Kultur och etnicitet

Tariq Modood (2007, s 99) talar om kultur och etnicitet som väldigt relativa och påverkbara faktorer. Han säger att om kultur och nationstillhörighet är avgörande faktorer i identitetskonstruktionen så är identitetsbegreppet lika relativt som kulturen och nationstillhörigheten. Kvinnor föds in i ett kollektiv, en nation och en kultur och skapar sig sedan en identitet och känsla av tillhörighet som individer och kvinnor inom den gruppen. Därför, om de sedan avlägsnas från den kulturen och den nationen, är det inte mer än logiskt att deras identiteter påverkas. Kultur och etnicitet är ju inga statiska konstruktioner utan påverkas och reproduceras genom externa faktorer. Det finns sociala invändningar mot den ofta politiska synen av kultur och etnicitet som essentiella konstruktioner. En grupp kan påverkas mer av sociala faktorer utanför gruppen än faktorer som kännetecknar gruppen och finns inom den. Dessa tankar kring den kulturella och nationella identiteten som ständigt ombytliga kännetecknar den postkoloniala synen på identitetskonstruktioner, där inga identitetskonstruerade faktorer är för alltid givna. Självklart påverkas våra identiteter av att den sociala kontexten runt oss byts ut. Fastän vi fortfarande känner oss som en viss nationalitet, har vi nu tilldelats en invandraridentitet utav samhället som är svår att fly ifrån. Men i grunden för vår identitet ligger behovet att få tillhöra. Ens egen identitet är nära kopplad till den gruppidentitet man tillhör, denna grupp som ofta avgränsas till den etniska gruppen (Yuval-Davis 1997, s 26). I intervjuerna talar kvinnorna väldigt mycket om vikten av sin ”bosniskhet”, denna oidentifierbara egenskap:

Kvinna D: Jag har hållit kvar vid mig själv och det som jag är och har med mig från Bosnien. Omkring mig har mycket förändrats men grunden är densamma och det är den som har varit viktigast att ha med mig. (...). Det finns kvinnor som har gett upp allt det för att inte vara annorlunda här, som till och med bytt sina namn och vänt kappan efter vinden.

Men detta är det viktigaste jag har. Dessutom anser jag att jag blivit ännu mera rotad i det som är mitt, i min bosniska identitet. Som en valnöt har jag blivit starkare och segare med åren, jag är inte labil, har inte lämnat det som är mitt. Jag känner mig stark och väldigt stolt över att vara bosnier och tillhöra gruppen av bosniska kvinnor som visat sig så starka här. De har behållit allt som varit deras och definierat de men tagit till sig endast det fina ur det här samhället. (...) Men jag anser att min identitet finns i min ryggmärg, jag är medveten om vem jag är, vad jag är, vart jag kommer ifrån och varför jag är här. Det är något som jag ständigt bär med mig. Jag kommer aldrig att bli svensk eller vill bli svensk, men jag är en del av det här samhället.

Kvinna D utgår här ifrån att det finns en bosnisk identitet, ett bosniskt sätt att vara som vissa överger i det nya landet. Just den här synen på henne själv och hennes identitet förkastar identitetens komplexitet som så många forskare talar om. Stuart Hall (1990, s 227) och Tariq Modood (1997, s 21) talar båda två om att en enhetlig identitet, geografiskt förknippad med nationsstaten i dagens multikulturella samhälle är en omöjlighet. Hall beskriver uppfattningen av denna identitet hos individen endast som en önskan, ett skapande av en trygghet. För många *invandrare* baseras trygghet och säkerhet på ständig investering i en idealiserande bild av hemlandet. Ett idealiserande utav det som man hade och den personen man var då (Chell-Robinson 2000, s 115). Yuval-Davis (1997, s 43) refererar till länken mellan kultur- och nationstillhörighet och identitet som myter om gemenskap, gemensam ursprung och gemensamma mål. Med tanke på det starka behovet hos individen att få tillhöra, är det kanske inte så konstigt att dessa ”myter” är svåra att överge, trots en ny social kontext? Kanske hade det varit lättare att utvecklas som människa om man hade stannat kvar och inte varit tvungen att fly. Att som en del av majoritetsgruppen bejaka andra faktorer av sin identitet än de kulturella och etniska och ifrågasätta dessa istället för att låsa sig i en trygghetskänsla. Man skulle kunna säga, utifrån citatet ovan, att när kontexten förändras så pass mycket som vid flykt, positionerar sig individen till att behålla den identitetsupplevelsen den hade sedan tidigare. Detta kan göras genom att skapa förutsättningar inom sig själv och den närmsta omgivningen, att ”*rota sig*” som citatet ovan lyder. Om individen däremot har möjlighet att positionera sig i en förhållandevis konstant kontext som inte förändras på grund av krig eller andra omvälvande händelser blir möjligheten större till ett friare ”*experimenterande*” med identitetsupplevelsen och en annan, mer dynamisk förändring, blir inte lika hotande. I det nya landet komprimerar man sin identitet till tillhörande av den egna gruppen och etniciteten.

Kvinna E: Vi bosnier har något inom oss som vi inte är medvetna om, en styrka en känsla som vi har inom oss. Detta är något som våra barn har förlorat tror jag, de bär inte med sig den här bosniska känslan (...) Livet har förändrats mycket sen jag var yngre och de värderingar som min generation lever med. Idag vill unga mödrar gå ut hela natten fastän de har en man och barn hemma, det tycker jag är fel. Kvinnorna är oansvariga och värderar inte familjen. De kvinnorna i byn som jag träffar när jag åker ner (till Bosnien) de går ut hela nätterna, dricker och värderar inte familjen. Vi är ett exempel för de när vi kommer ner. (...) Varje gång jag varit nere i Bosnien lovar jag mig själv att aldrig åka tillbaka, men jag gör det ändå. Du vet man blir besviken på sitt eget folk.

Jag anser att kvinna E här pratar om den andra sidan av cementeringen i den gamla identiteten. I det nya landet, här i Sverige, kämpar hon och andra för att

behålla de värderingar de växt upp med och sprida de till deras barn. Den här roten som den bosniska kvinnan har i sig, den här bosniskheten – den bosniska essensen blir viktig att klamra sig fast vid fastän den är så oidentifierbar. Men förutom att denna ställs i kontrast till svenskheten i det nya landet så ställs den nu i kontrast till de människor som stannat kvar i hemlandet. För deras liv går vidare på ett helt annat sätt än vad livet går vidare för diasporan i Sverige. På det sättet blir diasporan den sanna bosniern, den som kan kontrastera bosniskheten mot det nya landet och majoritetsgruppen något som är omöjligt att göra när man är en del av majoritetsgruppen. Jag skulle således vilja påstå att vissa *invandrare*, som kvinna E och kvinna D inte bara fastnar i sin identitet utan försöker utveckla den, fast bakåt, i en känsla av nostalgi men även som en utagering mot det nya samhället som överallt kräver en förändring av en. Andra människor tvingade en att fly och nu kräver andra människor att man ska förändras för att anpassa sig till samhället. Kanske letar man efter en egen väg, ett eget val genom att klamra sig fast vid den bosniska identiteten i Sverige (jmf. Sassens 1999, s 91-94)?

Hur denna identitetsförändring sker, åt vilket håll den går, tror jag är väldigt subjektivt. Å ena sidan tror jag att det finns många som har den syn på sin identitet som kvinna D och kvinna E men detta är inte på något sätt givet. När den sociala kontexten runt omkring oss förändras, förändras även vår identitet av de yttre faktorerna så som den nya positionen vi blir tilldelade i samhället. Vissa adapterar denna nya kontext medan andra revolterar mot det. Detta är något som Susan Sassens tar upp (1999, s 92-93) då hon menar att gruppens skiftande identitet påverkar individen både från insidan och från utsidan. Kvinnor som är födda med en särskild roll inom deras samhälle blir påverkade när samhället förändras. Fastän kulturen är rotad djupt inom dem och hålls vid liv inom familjen i det nya landet så har den sociala kontexten runtomkring de förändrats. Å ena sidan kan kvinnorna känna att de vunnit mera makt inom det nya samhället genom arbete och större tillgång till den offentliga sfären. Å andra sidan kan det nya mötet (frivilligt eller ofrivilligt) med en ny kultur och samhälle väcka ilska och smärta i människor orsakad av flytten/flykten. Detta kan därför väcka ett behov hos kvinnor, så som män, att ta hand om och upprätthålla sin kultur och sina strukturer, exempelvis könsrollerna.

Kvinnor A: Det är viktigt att komma ihåg att jag är samma person som jag var i Bosnien, den person som blev uppfostrad efter det bosniska samhället. Idag bor jag i Sverige och har fått andra förutsättningar. För mig har det alltid handlat om det, alltså inte rätt eller fel utan att alla samhällen har sina egna förutsättningar. Jag kände mig fri i Bosnien för att jag anpassade mig efter det samhällets förutsättningar, idag känner jag mig fri i Sverige för att jag har anpassat mig efter dessa förutsättningar. Inte många klarar av det, det är jag medveten om.

Kvinnor A talar här om den resan hon låtit sig själv genomgå tillsammans med den sociala kontextens skiftning. Som jag tidigare sagt är det svårt att generalisera om vad som egentligen händer med identiteten då den sociala kontexten byts ut. Vissa anpassar sig mer än andra och andra försöker fördjupa sig i det som de hade med sig till det nya landet. Kvinnor B istället talar om sin identitet, sin tillhörighet som något förlorat. De värderingar som hon levde med innan kriget och den gruppen

hon ansåg sig tillhöra är idag splittrad. Hon kan varken finna sig själv i den bosniska gruppen här i Sverige eller den svenska:

Kvinna B: I kriget och nu efter kriget är det svårast för oss som lever i blandäktenskap eftersom vi inte kan ta vägen åt någon sida, efter kriget delades allt upp i tre grupper. Därför är det svårt för de familjer som består av blandäktenskap att placeras i fack och tillhöra en grupp här i Sverige eftersom såren ligger så nära i de olika grupperna. Jag har alltid haft vänner från alla etniska grupper i när jag bodde i Bosnien och Hercegovina, därför vägrar jag nu gruppera mig. Jag kommer från ett multietniskt land och en stad där det var vanligt med giftermål över de etniska gränserna. Jag har haft problem i Sverige med människor ur den egna gruppen, andra bosnier, pga min ovilja att gruppera mig. Jag kände mig provocerad, men jag tänker inte ge upp min människosyn den som jag alltid burit med mig. (...) Jag har varken möjligheten eller viljan att skapa vänner här bland mitt eget folk eller svenskar för den delen. Jag har inte lusten eller viljan. Jag har fått gå igenom väldigt mycket, förlorat väldigt mycket folk och sett saker ingen borde ha sett. Jag har inte vilja att umgås och bevara vänner. Jag har förlorat alla mina livslånga vänner och med dem, viljan.

I diskussionen om ens identitetsanpassning i det nya landet är det oundvikligt att tala om den position man som *invandrare* tilldelas i samhället. Vilken identitet tilldelar då det svenska samhället *invandrarkvinnan*, vad finns det för alternativ till den identitet man kommit hit med och den grupp man själv anser sig tillhöra? Paulina de Los Reyes skriver om att sedan en tid tillbaka förknippas *invandrarkvinnan* i det svenska samhället med ”det traditionella och det förlägna”. Mycket av detta beror på att invandrarkvinnor i större grad har tagit lågstatusyrken från svenska kvinnor (de los Reyes 2006, s 37). Det finns oro i det svenska samhället om invandrarkvinnans utanförskap då hon som är så präglad av traditionella könsroller och förtryck inte ska kunna komma in i det svenska samhället och förstå värdet av jämställdhet. Just i kontrast till *invandrare* representerar det svenska samhället en stabilitet och jämställdhet. Fördomarna man har mot *invandrare* ger upphov till diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden, vilket förpassar invandrare till en lägre social klass (de los Reyes, Molina & Mulinari 2006, s 296-300). De kvinnor jag intervjuat talar alla om kampen att bevisa att de inte hör hemma där. Detta kämpas emot först och främst med utbildning och arbete. Förutom sin egen spelar barnens utbildning en stor roll inom familjen.

4.3 Klass

Invandrarkvinnan associeras ofta med lågavlönade yrken och en låg utbildningsnivå. Detta går självklart hand i hand med bilden av invandrarkvinnan som en förtryckt representant av en traditionell kvinnoroll (de los Reyes, 2006, s 37). Fastän de som kommer till Sverige har en akademisk utbildning i bagaget är denna negativa position i det svenska samhället väldigt svårt för invandrare att skaka av sig. Få invandrare får jobb de är utbildade till mycket beroende på utbildningarnas oförmåga att översättas. Dessutom kan man kanske i det här fallet

tala om invandrarkvinnors dubbla börda som invandrare och kvinnor, två kategorier båda väldigt utsatta på arbetsmarknaden (Modood 2007, s 61). De kvinnor jag intervjuat talar väldigt mycket om vad de förlorat efter kriget, nämligen den sociala statusen.

Kvinna C: När vi kom till Sverige var det här systemet väldigt nytt för oss, att gå på socialbidrag var inte detsamma i Bosnien som här. Det var bara de som hade det som sämst som gick på socialbidrag och då fick man lite mat och så inte samma standard och pengar som här. Att gå på socialbidrag var väldigt svårt. Det kändes nedvärderande, att behöva rapportera varenda krona, det var inget vi var vana vid. Jag och min man gick på komvux och tog ut studielån bara för att ha nått att göra och inte gå på socialbidrag.

Kvinna E: Jag hade väldigt svårt att finna mig själv i början i Sverige, ville inte acceptera att jag skulle leva här. Ankomsten till Sverige var väldigt omtumlande och förnedrande. Vi grupperades ihop med människor från hela världen och fick demonstrerat för oss hur man använder en elektrisk spis. Detta var ofattbart för mig (...) Min man är akademiker och jag själv är utbildad och jobbade länge med turism i forna Jugoslavien.

Återkommande genom intervjuerna är den ångestladdade mottagandet av socialbidrag. Ingen av kvinnorna kunde någonsin föreställa sig ta emot pengar som någon annan tjänat ihop och betalat skatt på. Dessutom tar två av de upp förnedringen i att behöva sitta varje månad och noggrant rapportera vad pengarna gått till. Detta anser jag kan anknytas till den chock en nedgradering i socialklass kan leda till. Från att ha arbetet till att få socialbidrag. Denna nedgradering i social status och klass talar samtliga kvinnorna i Sharareh Akhavan avhandling om (Akhavan 2006, 36). Prioritet nummer ett var för samtliga kvinnor att lära sig språket tillräckligt för att kunna få ett arbete och egen lön, fastän de inte kunnat få det jobb de ville. Det var viktigt ansåg de att ge barnen en bra uppfostran och möjligheter att få det de ville och behövde. I Bosnien och Hercegovina värdesattes materiella ägodelar väldigt högt och många av de kvinnor jag pratade med hade bra arbeten och ibland flera egendomar i hemlandet. Efter kriget talar de om hur allt detta sattes i perspektiv. De var tvungna att omvärdera vad som var viktigt:

Kvinna D: Vi bosnier har alltid prioriterat ägandet, man skulle alltid ha mer, vackrare, bättre. Vi tävlade med varandra, tyckte om att arbeta och tyckte om att äga. Det var ens stor omvälvning när kriget tog allt det, man såg att det inte var något värt. Idag prioriterar jag annorlunda, jag bryr mig inte hurdan bil jag har eller vad jag har på mig. Däremot bryr jag mig om hur många examina jag har och diplom.

Kvinna B: Många pratar om hur de hade en massa saker men jag brukar säga att man måste släppa det, man måste vara glad över att vara vid liv. Det är därför jag inte klarar av att umgås med andra invandrare, de tycker att jag är för stolt bara för att jag är glad över att få vara vid liv. Det materiella spelar ingen roll. Har man förlorat en byrå, ja men då kan man köpa en byrå här. Man måste vara tacksam för att vi fick komma hit, jag är väldigt tacksam för att jag fick ett tak över huvudet här och mat, borta från kriget. Jag klarar inte människor som är bittra som bara gnäller över vad de förlorat.

Kvinna D och kvinna B talar här just om den omvärderingen. Acceptansen över att saker gått förlorade men att man vunnit en ny livssyn. Jag anser att detta är en del utav ett identitetsskifte. Att omvärdera vad som är viktigt i ens liv, är även att omvärdera vad som definierar en som människa. Kanske hör detta samman med

den klassresa man gör, en klassresa neråt i rang. Denna nedåtvända klassresa som oftast följer en migration är något som Paulina de los Reyes och Irene Molina (2006, s 295-318) skriver om invandrare i Sverige. Invandrare diskrimineras på arbets- och bostadsmarkanden och tvingas därigenom in i en låg socioekonomisk klass.

Genom att förlora det som värdesätts i samhället och ger en hög position, det materiella, inser man att man ändå inte slutar vara den man är. Istället börjar man värdesätta det som är oersättligt. Utbildningen värderar alla de kvinnorna jag träffat väldigt högt, antingen sin egen eller sina barns. Detta kan knytas samman med det Modood talar om (2007, s 58-59) att utbildning och ett bra arbete ger en möjligheter att höja sig över sin diskriminerande etniska positionering. Fastän de accepterat att de aldrig kommer att få klättra på karriärstegen igen, är det viktigt att framstå som goda förebilder. Samtliga kvinnor uttrycker en önskan över att deras barn och andra ungdomar ska utbilda sig och få bra arbeten och därigenom goda förutsättningar i Sverige (jmf. Brah 2006, s 25):

Kvinna C: Jag blir så glad när jag ser våra ungdomar att de utbildar sig och får bra jobb här i Sverige, att de inte städar kontor. Självklart behövs det människor som gör sånt med, men det behöver ju inte alltid vara en invandrare.

Kvinna A: Våra ungdomar har anpassat sig mycket bättre här än vad de äldre har, detta gläder mig mycket. Ungdomarna är med i samhället, de utbildar sig, de tar plats. Jag blir lycklig när jag går in på banken och ser en bosnisk tjej bakom disken.

Kvinna E: Jag tror att det är viktigt att inte begränsa våra barn i vår uppfostran, att inte bestämma att de ska uppfostras så som vi uppfostrades, vi kan inte stänga ute de från detta samhälle. Jag kan flytta ner tillbaka nu och leva lätt på väldigt lite pengar, men det vill jag inte. Jag vill uppfostra mina barn här där de har mer möjligheter och genom att uppfostra barnen här och skola de tror jag att vi ger tillbaka till det här samhället som ett tack för allt vi fått när vi hade det svårt. (...) Det är viktigt att våra barn utbildar sig och att de kan läsa och se andra bosniska ungdomar som också lyckats här så att de finner stolthet i det. Man kan säga mycket om ett lands stolthet men att ha en massa människor som utbildat sig och kommit långt i sin utveckling det är nog det som bäst visar vad ett land och dess människor är gjorda av (...) Det enda jag kräver av mina barn är att de är duktiga och sköter skolan, allt annat står jag och deras pappa för. Och när tiden för universitetsstudierna kommer ska de inte behöva ta lån, deras utbildning ska prioriteras och stötts på alla sätt.

I citaten ovan ser man den tydliga viljan i att visa det svenska samhället vad Bosnien och Hercegovina går för. Detta anser jag visar på en stark ovilja att positionera sig med den negativa bilden av invandrare som finns i det svenska samhället, att höja sig över den sociala klass man blivit positionerad inom (se Modood 2007, s 58). Att visa sin tacksamhet verkar vara väldigt viktigt och att man utnyttjat de chanser man har fått. Genom att utbilda sina barn här och låta de jobba här vill de betala tillbaka till samhället. Dessutom menar majoriteten av kvinnorna att de flydde för sina barns trygghet, så det är viktigt att se det löna sig, att se att de fått bättre liv. Att inte de ska uppfylla den här normen av *invandraren* även om det är för sent för deras föräldrar. Här kan man också tala om prioriteten av modersrollen. Att få de uppostringar man gjort för sina barn att löna sig. Detta kan jämföras med Avtar Brahs forskning om Asiater i Storbritannien (1996, s 21-25).

4.4 Diskussion

I dessa narrativ blir korsningen mellan de olika identitetskonstruerande faktorerna tydlig. Det är svårt att tala om hur dessa kvinnor upplever sig själva som kvinnor utan att tala om var denna syn kommer ifrån och vad den inspirerats utav. Komplexiteten av den väv dessa olika faktorer bygger upp i en människa är det som skapar identiteten. Dessa kvinnor talar alla om fundamentala förändringar av deras liv. Deras flykt, att starta om från början med sitt liv, att försöka finna sin plats i det svenska samhället. Samtidigt talar de om en kärna, något statiskt de har i sig som inte har förändrats. Jag tror att detta hör ihop med Avtar Brahs definition av identitet (1996, s 123-124) som jag tidigare nämnt, nämligen att; identitet är den paradoxala processen av subjektens ständiga strävan efter att förstå dens värld. Alltså är identiteter aldrig fixerade, förutbestämda eller singulära utan ständigt ombytliga processer. Men samtidigt antar identiteter vissa specifika mönster då satta i kontrast till särskilda personliga, sociala och historiska omständigheter. Identiteter blir således de processer som ger subjektivitetens motsägelse och ostabilitet en kontinuitet och stabilitet, en kärna.

Jag tror att det är denna kärna man klamrar sig fast vid när allt omkring en förändras. Att denna kärna så tydligt hör ihop med hemlandet för dessa kvinnor är inget konstigt eftersom det är just denna kontext de rycks bort ifrån och därigenom saknar. Det är självklart att identiteter inte är statiska konstruktioner, oföränderliga, opåverkade. De är snarare aldrig kompletta. Däremot tror jag att identitetens ombytlighet är en väldigt omedveten och tidskrävande process inom människan. Genom dessa kvinnors berättelse blir det tydligt hur viktigt det är att tillhöra, speciellt när man blivit borttagen ur sin sociala kontext. Yuval-Davis knyter (1997, s 26) identitetskonstruktionen direkt till detta behov. Fastän denna kärna i identiteten, som i narrativen ovan förknippas med hemlandet och hemkulturen, bara är en trygghetskonstruktion (Hall 1990, s 227) anser inte jag gör den mindre viktig. Identiteter är ombytliga, som redan konstaterats, denna ombytlighet är tidskrävande. Om identiteter konstrueras utanför och innanför oss själva (Brah 1996, s 20), vad är det då som säger att även en trygghetskonstruktion inte kan vara en betydande del av ens identitet. Ligger inte vikten på individens lokalisering, i detta fall den bosniska kvinnans i Sverige? Bland de fem kvinnorna märks en skillnad mellan kvinnan som kom till Sverige ensam och de kvinnorna som kom hit med sin egen familj. Då behovet att få tillhöra styr, måste man själv se till att finna sin plats i ett sammanhang. Som ensam kan man styra mer över var den platsen finns, medan för de kvinnorna med familj var platsen redan förutbestämd; de hör ihop med sin man och sina barn. Familjen fungerar som en enorm trygghet genom att i kaoset förse individen med stabilitet och tillhörighet. Genom dessa kvinnors berättelse framställs dessutom familjen som den sfär där man försöker behålla sina gamla värderingar och sätt att vara på. Den trygghetszon som familjen representerar försöks hållas så statisk som möjligt när allt annat omkring en förändras bortom ens kontroll.

Jag vill avsluta denna analys med en stor aspekt som jag anser ofta kommer bort just i diskussioner kring *invandrare* och deras identitet; migrationsorsaken.

För att utgå ifrån de kvinnor jag intervjuat handlar det om det krig som tvingat de på flykt. Samtliga kvinnor ryktes ofrivilligt och traumatiskt ut ur sin verklighet och tvingades bygga upp ett liv i en för de helt främmande social kontext. Människor som frivilligt gör den här resan finner det traumatiskt och omvälvande att möta en ny kontext, för att inte tala om att lära sig leva i den. Kvinna E talar om hur det tog henne fyra år att börja lära sig svenska eftersom hon vägrade acceptera att hennes familj nu skulle leva här. Kvinna C köpte en tur och retur biljett när hon lämnade sin hemstad i Bosnien och kvinna B talar om de psykiska efterverkningar hon behövt hantera efter allt hon såg och upplevde under kriget. Jag tror att detta är en viktig förklaringsfaktor till den medvetet statiska delen av kvinnornas identitet. De valde aldrig att fly, därför blir det så mycket svårare att överge det man så länge identifierat sig själv med. Det kulturella mötet med det nya landet kan orsaka mycket smärta och vrede (Sassens 1999, s 93). Detta resulterar i små öar av statiskhet i ens tillvaro, en sådan ö tror jag är familjen.

5 Slutsats

Denna uppsats visar tydligt på identitetskonstruktionens komplexitet genom att den baseras på en väv av många olika faktorer så som genus, etnicitet, klass och kultur. Tydligt är också att det inte existerar ett rent kvinnligt väsen bortom sociala konstruktioner utan att genus endast är en av faktorerna som konstituerar oss människor. Genom en kombination av narrativ metod och postkolonial feminism, har jag låtit fem kvinnor från Bosnien och Hercegovina själva tala om sina liv och hur de uppfattar sin verklighet. I enlighet med min teori har jag låtit kvinnor ur minoritetsgruppen själva skapa sina berättelser om sina identiteter som utgjort primärmaterialet som senare kombinerats med annan forskning, sekundärmaterialet, i analysen.

Genom kvinnornas berättelser kan man tydligt se att mycket av deras självuppfattning och syn på omvärlden förändrats i och med deras förflyttning till Sverige. De värderar idag andra attribut hos sig själva och sin omgivning samt har försökt att anpassa sig till det svenska samhället så gott det har gått. I deras berättelser kan man även se en förändring av de identitetskonstruerande faktorerna kultur och etnicitet, genus och klass. Speciellt tydligt blir detta i deras jämförelse av livet i Bosnien och Hercegovina och livet i Sverige idag. Däremot anser jag att det är svårt att tala om ett identitetsskifte. Själva begreppet i sig symboliserar en växling av ett tillstånd till ett annat och har en väldigt dramatisk klang, något som jag inte kunde hitta i kvinnornas narrativ. Fastän mycket av deras praktiska liv har förändrats och de omvärderat vad som är viktigt, så fäster de även väldigt stor vikt vid att de fortfarande är samma person de varit i Bosnien och Hercegovina. Grundvärderingarna är de samma och fastän förutsättningarna omkring de förändrats försöker de hålla kvar andra delar av sina liv. Denna medvetna statiskhet manifesteras oftast inom familjen. De kulturella värden man bär med sig försöker man ständigt föra över på sina barn, varav könsrollerna är en stor faktor. Många uttrycker dessutom att det är efter kriget och flykten, i kontrast till det svenska samhället, som de verkligen ser sig själva. Att de inte kommit bort från sin *bosniska identitet* utan att de snarare blivit mer rotade i den. Denna identitet och vad den består utav är svårdefinierbart, den beskrivs som en känsla, en kärna. Därigenom kan man utläsa en kombination av identitetsförändring och medveten identitetscementering. Man skulle kunna se denna bosniska identitet och dessa medvetna handlingar som ett sätt att behålla mycket av det man hade i hemlandet, som en illusion och en trygghetsreaktion. Kanske sker trots detta ett omedvetet identitetsskifte som först visas med tiden? Men för att svara på detta anser jag att skulle det behövas inslag av psykologisk forskning kring kvinnornas identitet. Detta är även något som jag nu slutligen skulle vilja föreslå som fortsatt forskning.

I och med den här uppsatsen har identitetens komplexitet blivit ännu tydligare. Därför skulle jag vilja påstå att djupare forskning kring ämnet måste inkludera psykologiska aspekter. Detta skulle ge identitetsforskningen ännu mer substans. Att inkludera psykologiska aspekter i diskussionen om identiteter och deras konstruktion genom sociala och politiska faktorer skulle nyttja begreppets komplexitet och kunna ge mer korrekta och djupare svar på frågor som den jag ställde i denna uppsats; hur påverkas människor som lyfts ut ur deras sociala kontext och placeras i en ny?

6 Litteratur:

- Akhavan Sharareh. The health and working conditions of female immigrants in Sweden (Dissertation). Stockholm: Karolinska Institutet; 2006
- Ali, Suki 2007. *Feminism and Postcolonial: Knowledge/Politics*. Ethnic and Racial Studies, Vol. 30, Nr 2, s. 191 — 212
- Andrews, Molly 2007. *Shaping History, Narratives of Political Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anthias, Floya (15-47) i Anthias, Floya & Lazaridis, Gabriella (red) 2000. *Gender and Migration in Southern Europe, Women on the move*. New York: Berg.
- Anthias, Floya 2002. *Where do I belong ? : Narrating collective identity and translocational positionality*. Ethnicities, Vol. 3, s. 491-514.
- Anthias, Floya & Yuval-Davis, Nira 1992. *Racialized boundaries. Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*. London: Routledge.
- Burr, Vivien (2003). *Social constructionism*. (2nd ed.). London: Routledge
- Brah, Avtar 1996. *"Cartographies of diaspora, contesting identities"*. London: Routledge.
- Chell-Robinson, Victoria (103-123) i Anthias, Floya & Lazaridis, Gabriella (red) 2000. *Gender and Migration in Southern Europe, Women on the move*. New York: Berg.
- De los Reyes, Paulina (29-46) i de los Reyes, Paulina & Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) 2006. *Maktens (o)lika förklådnader*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Freedman, Jane, 2003. *Feminism- en introduction*. Malmö: Liber, Buckingham: Open University Press.
- Hall, Stuart (222-237) i Rutherford, Jonathan (red) 1990. *Identity Community Culture Difference*. London, Lawrence & Wishart.
- Jindy Pettman, Jan 670-687 i: Baylis, John – Smith, Steve 2005. *The globalization of world politics, an introduction to international relations*. New York: Oxford University Press.
- Johansson, Anna 2005. *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- London: Zed Books
- Modood, Tariq 2007. *Multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.
- Modood, Tariq & Werbner, Pnina 1997. *The Politics of Multiculturalism in the new Europe, Racism, Identity and Community*. London: Zed Books
- Mohanty, Chandra 2006. *Feminism utan gränser, avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Hägersten: Tankekraft Förlag

- Molina, Irene & de los Reyes, Paulina (293-315) i de los Reyes, Paulina & Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) 2006. *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Moller Okin, Susan 13-31 i Moller Okin, Susan (red) 2002. "Mångkulturalism – kvinnor i kläm?". Göteborg: Daidalos.
- Patterson, Molly & Monroe Renwick, Kristen 1998. *Narrative in Political Science*. Annual Reviews, Vol. 1, s. 315-331.
- Randall, Vicky 109-130 i Marsh, David - Stoker, Gerry (red.), 2002 *Theory and methods in political science*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ramazanoglu, Caroline & Holland, Jane, 2002. *Feminist Methodology, Challenges and Choices*. London: Sage
- Sassen, Saskia 91-94 i Moller Okin, Susan (red) 2002. "Mångkulturalism – kvinnor i kläm?". Göteborg: Daidalos
- Smith, Steve – Owens, Patricia 272-293 i Baylis, John – Smith, Steve 2005. *The globalization of world politics, an introduction to international relations*. New York: Oxford University Press.
- Somers R, Margaret 1994. *The narrative constitution of identity: A relational and network approach*. Theory and Society, Vol. 23, Nr. 5, s. 605-649.
- Stoetzler, Marcel & Yuval-Davis, Nira 2002. *Standpoint theory, situated knowledge and the situated imagination*. Feminist Theory, Vol. 3, s. 315-333.
- Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender and Nation*. London: Sage Publications Ltd.
- Yuval-Davis, Nira & Werbner, Pnina 1999. *Women, citizenship and difference*. London: Zed Books
- Wenonah Lyon (186-205) i Modood, Tariq & Werbner, Pnina 1997. *The Politics of Multiculturalism in the new Europe, Racism, Identity and Community*.

6.1 Intervjuer:

Intervju med kvinna A: 080428

Intervju med kvinna B: 080505

Intervju med kvinna C: 080506

Intervju med kvinna D: 080507

Intervju med kvinna E: 080513

7 Bilaga 1

7.1 De intervjufrågor som användes som underlag i intervjuerna:

Jag vill gärna börja med att prata om ert liv i Bosnien och Hercegovina. Där var ni både en flicka och en kvinna och det är de erfarenheterna som jag är intresserad av.

Hur gammal var ni när ni lämnade Bosnien?

Innan dess vad gjorde ni i Bosnien, vilken utbildning läste ni och vad jobbade ni sedan med?

Hur såg ert liv ut i Bosnien och Hercegovina?

Låt oss nu prata lite mer om hur det Bosniska samhället såg på skillnader mellan man och kvinna.

Vad förväntade man sig av en ung kvinna i Bosnien?

Var äktenskap något som var förväntat och underförstått?

Om ni nu jämför det med det samhället som era barn växer upp i här i Sverige. Självklart finns det ju alltid ett generations gap men kan ni känna att deras krav ibland överstiger era normer och värderingar som ni har med er från Bosnien (med det vi redan diskuterat i åtanke) och känner ni att deras krav hade sett annorlunda ut om de hade varit kvar i Bosnien?

Hur skulle ni beskriva skillnaderna mellan er och er man? Har de skillnaderna förändrats på något sätt sen ni kom till Sverige? (Umgås nu mer, delar ni mer med varandra mm.)

Hur upplevde ni skillnaden i relationen till era barn, mellan er och er man? Har de skillnaderna ändrats på något sätt sen ni kom till Sverige?

Hur mycket av den bosniska kvinna är kvar i er och hur mycket har ni behövt anpassa er till det svenska samhället, även om det bara är på låtsas? Till exempel; på jobbet, i kontakt med era barns skola, ute på stan med mera?

Finns det skillnader mellan den ni var då och den ni är idag, vilka är de största?

Hur mycket har ändrats i ert sätt att klä er, sminka er, fixa håret? Vad ser ni som orsak till förändringen i ert beteende kring ert utseende; det svenska klimatet, det svenska samhället, ert ointresse, förändrade prioriteringar?

Känner ni att er nationalitet är viktigare än vad den var innan kriget?

Är ni religiösare än vad ni var innan kriget?

Finns det en skillnad mellan er roll som mamma och er roll som maka idag mot hur dessa roller såg ut i Bosnien?

Kan ni jämföra er mammas oror och ansvarighet när ni var ung mot den ni idag har mot era barn som växer upp i ett annat samhälle än er själva?

Vad betyder ert hem för er, äger ni eller hyr ni ert hem här?

Har ni släkt kvar i Bosnien? Hur upplever de ert val att stanna här i Sverige?

Har ni ett hem i Bosnien?

Hur ofta åker ni till Bosnien?

Skulle ni vilja återvända?

Känns det som innan när ni är i Bosnien eller känner ni att en del av er nu bara är en "diaspora", kanske inte att det är en syn på er själva men att andra ser er som så, att ni inte längre hör hemma där.

I Sverige känner ni er någonsin som svensk? Hur mycket ser andra er som en bosnier och hur mycket som en invandrare?

Hur ser ni på er själva utifrån dessa kategorier, svenska, bosnier eller invandrare?

Det svenska samhället ser sig som ett väldigt jämlikt samhälle, känner ni att ni har fått mer frihet och makt som kvinna sen ni kom till Sverige?